

# Dolderse Kroniek

Villa Chr. Pleines ca. 1910

4e jaargang nr. 1 - januari 2001

uitgave van de  
Historische Vereniging Den Dolder

# Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

4e jaargang nr. 1, januari 2001

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

## Bestuur

**Voorzitter:** Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,  
3734 BW Den Dolder.  
tel. 030-2283082

**Secretaris:** Mieke van der Ploeg, Pleineslaan 61,  
3734 EM Den Dolder.  
tel. 030-2288252

**Penningmeester:** Harm Sok, Hezer Enghweg 63,  
3734 GN Den Dolder.  
tel. 030-2287515

## Redactie

Mieke van der Ploeg (zie boven)  
Hoofdredactie.

Harm Sok (zie boven)

Jan van Dijk, Van der Griendtlaan 22,  
3769 BM Soesterberg.  
tel. 0346-352229

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.  
De contributie bedraagt f 30.-- per jaar.

Betaling is mogelijk: Kontant bij de penningmeester,  
of op postrekening 7739816 t.n.v. Historische Vereniging Den Dolder.

De homepage op internet van de vereniging is: <http://huizen.dds.nl/~absti>

ISSN: 1389-0026

## Redactioneel

Aan het begin van dit vierde verschijningsjaar wenst de redactie u natuurlijk het allerbeste toe voor het nieuwe jaar. Wij hopen op voorspoed voor onze werkzaamheden omtrent de geschiedschrijving van ons dorp, en we wensen u ook dit jaar weer veel leesplezier toe.

Wij hebben geprobeerd ook ditmaal een lezenswaardig nummer voor u samen te stellen. De inhoud van de artikelen is in elk geval heel verschillend.

In de rubriek "herinneringen van dorpsgenoten" komt juffrouw Van Overeem uitgebreid aan het woord. Zij vertelt over haar levensloop, die zich grotendeels in Den Dolder afspeelt. Hoogbejaard als ze inmiddels is (maar zeer wakker en goed op de hoogte van alle actuele gebeurtenissen), gaan haar eigen herinneringen zelfs helemaal terug naar een ontmoeting met Christoph Pleines in 1918. Maar ook geven haar verhalen een aardig beeld van sommige sociale ontwikkelingen die er in de vorige eeuw plaatsvonden, bijvoorbeeld op het gebied van vakantiebesteding en uitgaansgewoonten.

Dan volgt een artikel van de hand van Harm Sok, die onderzoek heeft verricht naar het onderhoud (en de kosten daarvan) van het wegenstelsel hier in de buurt, in de 19e eeuw. Hij schrijft deze keer over de gevonden gegevens van de Embranchementsweg en de Soestdijkerstraatweg. De Dolderseweg is rond 1860 aangelegd als verharde zandweg, daarover krijgt u later meer te lezen.

We ronden deze uitgave af met deel 4 van de serie van Rob Haars over de Middenstandsvereniging. Ook ditmaal heeft hij allerlei aardige weetjes opgediept uit de notulen van de vergaderingen van lang geleden, waarbij we qua beschrijving nu in de Tweede Wereldoorlog zijn beland.

Uit andere publicaties is u ongetwijfeld bekend dat de vereniging samen met de Kerk druk bezig is het "Stille Hofje" grondig op te knappen en het achterstallig onderhoud in te halen. In een later nummer zullen we u graag meer vertellen over de geschiedenis van dit Hofje.

Ook kunt u diverse artikelen in de reeks "herinneringen van dorpsgenoten" tegemoet zien.

De redactie.

## Herinneringen van Juffrouw Jannie van Overeem.

In een eerder verschenen artikel van Jan van Dijk over het dagboek van Pastoor Rademaker van rond 1800 komen diverse familienamen voor van werknemers op de buitenplaatsen, welke namen tegenwoordig nog hier in de buurt voorkomen.

"Van Overeem" is ook zo'n naam. *"Dat zal best kloppen",* zegt juffrouw van Overeem, *"mijn oudoom werkte voor Inzinger en woonde in het Spieghuis. Hij moest later bij alle boeren de pacht ophalen, als een soort rentmeester, al had hij officieel een lagere functie."*

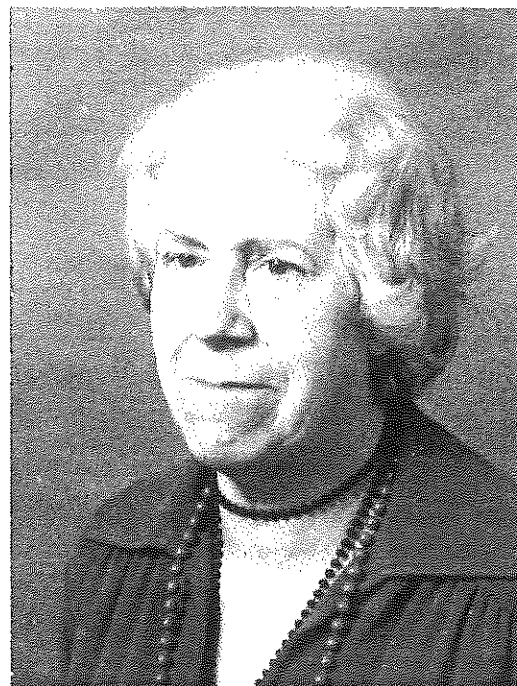
Zelf is ze zo langzamerhand één van de oudste, en zeker één van de langst-ingezetenen van Den Dolder. Dat vond de redactie een goede reden om eens uitgebreid met haar te gaan praten, om haar levensloop in kaart te brengen en om haar herinneringen aan het dorp op te tekenen.

*"Dat is allemaal heel eenvoudig hoor",* zegt ze min of meer verontschuldigend als ik haar onze bedoeling uitleg. Alsof alleen iemand die kan vertellen over grote roem of diepe rampspoed in de wereldgeschiedenis de moeite waard zou zijn. Dat vinden wij niet, we eren het zogenaamd gewone en kleine als even waardevol.

Ze is geboren en getogen in het huis waar ze nu nog steeds woont, aan de Dolderseweg nr. 189, waarin haar ouders tot na de 2e Wereldoorlog een kruidenierszaak dreven. Haar vader kocht een lap grond van de heer Boissevain. Hij zat als eerste middenstander in dit deel van het dorp, vlakbij hoofdingang van de Willem Arntzstichting. Twee jaar later kwam links van hem de melkinrichting van Fama later de kruidenierswinkel van Bobeldijk. Nog weer later kwam rechts de bakkerij van Van Brummelen.

Ze werd in 1912 geboren als de oudste van 3 kinderen. Haar zus Alie was een paar jaar jonger, en groeide uit tot een beeldschoon meisje dat in het dorp "het raspaardje" werd genoemd. Haar broer Hans was 11 jaar jonger dan zichzelf. Beide zijn inmiddels overleden, en juffrouw van Overeem is dus als enige over.

Haar ouders waren goed bevriend met het echtpaar Lasterie; als hoofd van de Christelijke school woonde Lasterie natuurlijk in de woning naast de



Juffrouw Jannie van Overeem.

school, en dat was nog geen 100 meter ver. De Lasteries hadden veel kinderen, en de kleine Jannie kwam er graag en veel over de vloer, ook al waren al die kinderen een stuk ouder dan zichzelf. Van het tragische spoorwongeluk van dochtertje Willy Lasterie kan ze zich niets herinneren, (ze weet niet eens of zij zelf toen al geboren was). De oudste dochter Lasterie heette Mimi, en moeder Van Overeem vond dat zij Mimi "mevrouw" moest gaan noemen toen die trouwde; zelf vond ze dat ook wel. De tweede dochter, Tinie, ging net als haar vader het onder onderwijs in. Ook zoon Jan

werd onderwijzer, op een school in Huis ter Heide. De jongste dochter heette Lena, en ondanks het leeftijdsverschil is juffrouw Overeem met haar bevriend gebleven tot haar dood. *"Ze was een beetje vreemd, maar ik was erg op haar gesteld."* Lena had zo haar eigen opvattingen en gewoontes, bedoeld ze daarmee.

Na zijn pensionering trok meester Lasterie met vrouw, zoon Jan en dochter Lena in "de Egelantier" dat aan het begin van de Reelaan, om de hoek van de Dolderseweg, stond. Na de dood van de ouders en van broer Jan (die ongehuwd bleef) besloten de andere kinderen dat Lena (ook ongetrouwd gebleven, en zonder beroep) er het beste kon blijven wonen. Later kocht een neef de bungalow, en is Lena naar een flat in Kerckebosch (Zeist) verhuisd waar ze tot haar dood zelfstandig is blijven wonen. *"Ze was geen type voor een verzorgingshuis, ze kon zich ook niet zo goed aanpassen."* Juffrouw van Overeem herinnert zich nog levendig hoe er op de

verjaardag van Lena wel 40 gasten kwamen, en hoe Lena dan voor elke gast verse thee zette in haar piepkleine theepotje. Zij dacht Lena een plezier te doen door haar een forsere maat theepot te geven, maar dat werd niet gewaardeerd.

Een broer trof Lena uiteindelijk op haar 80e verjaardag in haar stoel aan, waarin ze blijkbaar vredig definitief was ingeslapen.

Juffrouw van Overeem zat natuurlijk op de School met den Bijbel. Haar moeder zal dat erg hebben gewaardeerd, zo dicht bij huis, want ze was erg beschermend. *"Wij kinderen moesten altijd dicht bij huis blijven spelen, hoewel we ook wel op het terrein van de Stichting speelden toen we ouder werden, met kinderen van het personeel daar. Maar we mochten bijvoorbeeld niet eens naar de Pleineslaan, dat vond moeder al te ver."*

Toch ging ze na de lagere school naar de Mulo in Baarn. Elke dag op de fiets lang Paleis Soestdijk, en bij de Oranjeboom \*) rechtsaf de Generaal van Heutzlaan af (langs de huidige herberg De Generaal) tot de school, midden in het dorp. Dat was toch zeker drie kwartier fietsen, en als ze onderweg wat klungelden nog wel langer ook. Er fietste een hele groep, ze sloot meestal aan bij een groep die vanuit een kindertehuis aan het eind van de Dolderseweg dezelfde kant op moest. Bij de al genoemde Oranjeboom woonde Christoph Pleines na zijn verhuizing vanuit Den Dolder. (In 1918 verkocht Pleines zijn fabriek "De Duif" en ging zelf rentenieren; hij vertrok allereerst naar Baarn.)

Ze weet nog dat ze, pakweg 6 jaar oud, samen met de hele lagere school uit Den Dolder, door hem werd gefêteerd op broodjes en limonade in zijn nieuwe huis, en dat ze er met de hele school met de trein naar toe reisden en hoe lang het lopen was vanaf het station naar dat huis. *"Hij heeft echt veel gedaan voor het dorp, dat heb ik natuurlijk later pas goed begrepen."* Dit was natuurlijk op zich al niet niks: Pleines betaalde de treinkaartjes voor alle kinderen en de onderwijzers, en had in zijn nieuwe huis echt een onthaal georganiseerd.

\*) Juffrouw van Overeem noemt het kruispunt Oranjeboom, waar ik meende dat deze destijds bekend stond als de Oranjesprong. Volgens haar klopt dat niet. Wie verschaft uitsluitsel?



*De zusjes Van Overeem in het Ottolaantje omstreeks 1920.*

Ze herinnert zich hem nog maar vaag, omdat hij natuurlijk al uit het dorp vertrok toen zij pas 6 jaar oud was. Maar ze weet te melden dat hij sprak met een zwaar Duits accent, een dikke baard had, en een belangrijke man was. *"Hij woonde ook wel in een kast van een huis, hoor!"* Ze heeft wel eens gehoord dat hij van eenvoudige komaf was, dus dat klopt wel met onze bevindingen (leest u daarover onze eerdere publikatie over Pleines). Haar moeder had natuurlijk zo haar bedenkingen tegen de door haar dochter dagelijks af te leggen afstand naar Baarn, want ze had haar kinderen graag dichtbij. Maar de vervolgopleiding vond ze wel erg belangrijk voor Jannie, en een zus van moeder was er onderwijzeres. En ze fietste met een hele groep. Dan was het wel vertrouwd.

Na de Mulo ging ze nog verder weg, en wel helemaal naar Utrecht. Ze wilde graag verpleegster worden, en kwam op de interne opleiding van het Diaconessenhuis. Maar ja, ze was pas 18 toen ze er mee begon, en kwam uit een beschermde omgeving. De confrontatie met ziektes die soms niet overgingen, en met mensen die stierven, viel haar dan ook zwaar. Daarom stapte ze na anderhalf jaar over naar de opleiding voor kraamzuster van de

Diaconessen, en die heeft ze wel afgemaakt.

In die jaren woonde ze niet thuis bij haar ouders, maar op kamers in Utrecht. Op de opleiding was ze bevriend geraakt met een medestudente en zij kon na de eerste interne fase bij haar en haar vader in de kost komen. *"Dat waren heerlijke jaren",* zegt ze nu.

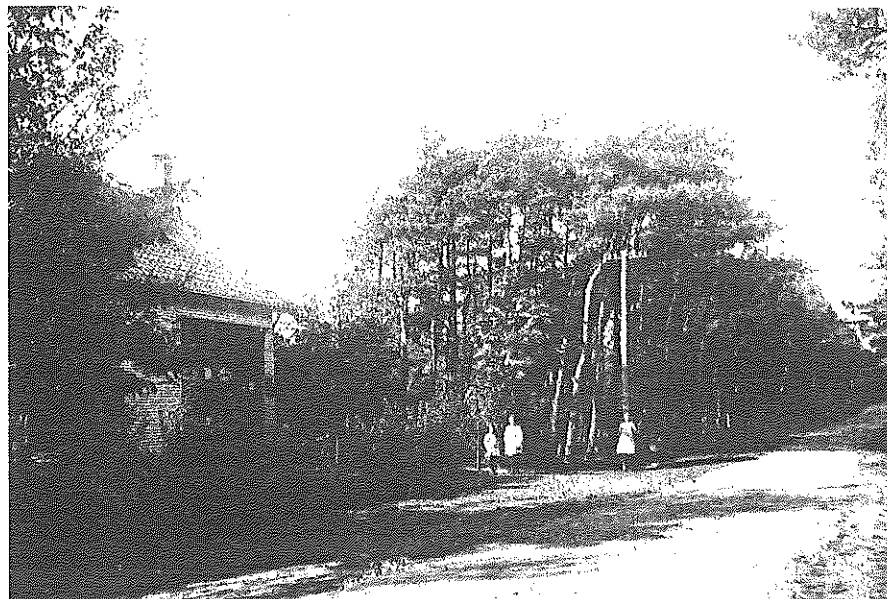
Ik was benieuwd of dat betekende dat ze ook had geproefd van de grote-stadsgeneugten, zoals de schouwburg of een danszaal. Ze kijkt onmiddellijk heel zuinig, en meldt dat zowel zijzelf als haar vriendin stevig christelijk waren opgevoed, en dat de vader van haar vriendin er wel voor waakte dat ze braaf bleven. *"De zondagen brachten we meestal netjes thuis door, met zang aan het harmonium."*

Dat brengt ons op haar muzikale vorming: al vanaf de derde klas lagere school had ze les op het harmonium bij hun thuis. Haar eerste lerares was een meisje van 17 (*"Louise heette ze, ik weet de achternaam niet meer"*) dat waarschijnlijk nog niet zo geschikt was voor lesgeven. Later kreeg ze les van de vrouw van meester Van Manen van de School met den Bijbel, *"en die kon het goed!"*

Toen ze op de Mulo zat kocht moeder er nog een piano bij, en heeft ze ook daarop van verschillende mensen les gehad. Ze weet zich met name nog de zoon van het toenmalige schoolhoofd Wiersma te herinneren. *"Maar ik ben er toch nooit echt handig in geworden, hoor."* Al was het op die latere zondagen dus wel handig dat ze voor wat vertier kon zorgen!

De genoemde vriendin is later getrouwd en met haar man verhuisd naar Nieuwerkerk a/d IJssel, en dat maakte het onderhouden van de vriendschap in die jaren onmogelijk. *"Ik had natuurlijk geen auto, en dan is zo'n afstand gewoon te groot. Even met elkaar bellen om bij te praten deed je ook niet in die tijd."*

Na de opleiding bleef ze nog een tijd in Utrecht wonen, en sloot zich aan bij een soort uitzendbureau voor kraamzusters. Gezinnen die een kind verwachtten "huurden" van tevoren bij dat bureau een kraamzuster, kregen meteen te horen wie dat was, en als het zo ver was werd ze door een buurman of een goede vriend van het onderpaar gehaald. Zelf is ze niet getrouwd, ze heeft nooit de goeie man getroffen. Op haar 40e (in 1952) kwam ze terug naar Den Dolder, en trok weer in bij haar ouders op haar



*De winkel van de familie Van Overeem omstreeks 1922.*

huidige adres. Ze bleef bij hetzelfde bureau aangesloten, maar kreeg nu natuurlijk klandizie meer hier in de buurt toegewezen. Dit bracht ons op wat meer details van haar beroep, en hoe dat destijds werd uitgeoefend. Ik berekende dat ze in 1930 met de opleiding tot kraamzuster in Utrecht moet zijn begonnen. Ja, dat klopt. Maar dat was de crisistijd, wie betaalde dat dan?

De verpleegstersopleiding was gratis bij de Diaconessen. De kraamopleiding bij de Diaconessen vergde wel een eigen bijdrage, en die heeft ze betaald uit haar spaarcentjes. De kamerhuur bij de vriendin betaalden haar ouders zolang ze zelf nog niet verdiende.

Vóór de oorlog betaalde elk gezin rechtstreeks aan de kraamzuster, volgens een tarief dat hoorde bij hun inkomenspositie. De tarieven waren f. 2,- of f. 3,- of f. 5,- per kraamperiode. Het hing er dus maar van af of het bureau je naar meer bemiddelde mensen verwees, of naar minder draagkrachtigen. Zodoende had je ook geen vast inkomen, en was vakantie nemen er niet bij. De toewijzing door het bureau kon ook nog wel eens scheve ogen geven onder de diverse kraamzusters...

Afhankelijk van de welstand van de familie waar juffrouw Van Overeem kraamde behoorde er wel of geen huishoudelijk werk bij de verzorging van moeder en baby. Meestal kookte ze wel voor het hele gezin, en vaak was er ook wel een beetje schoonmaakwerk bij. Tenzij het gezin een dienstmeisje of een werkster had. Boodschappen doen hoefde natuurlijk niet, alle leveranciers kwamen aan huis.

Na de oorlog werd haar beroep zoals ze zegt een "semi-overheidsbaan". Dat betekende een vast salaris en recht op vrije dagen. En vakantie! Ze verplaatste zich lange tijd op de fiets, later had ze een brommertje. Maar een auto heeft ze nooit gereden.

Van de huisartsen herinnert ze zich een heel rijtje. Eerst was er dokter Pannenkoek, *"en het hele dorp liep echt weg met hem, die was zo populair."* Die werd opgevolgd door dokter Schook, en daarna kwam de oude dokter Brandt (de vader van één van onze huidige huisartsen). Ze heeft zowel met dokter Schook als met dokter Brandt gewerkt, al had ze ook wel adressen veel verder weg in de provincie.

Nascholingscursussen? Ja, die heeft ze veel gevolgd, en ze heeft er veel plezier aan beleefd. Maar moderne fratsen als onder water bevallen, of op een kruk, dat is allemaal van na haar tijd.

Haar vakantiecarrière volgt de lijn van heel veel van haar tijdgenoten. Het begon met fietstochtjes naar de Veluwe, en met gewoon thuis genieten van de vrije tijd. Later ging ze met een vriendin wel eens een week naar een hotelletje in Limburg (Vaals, of Valkenburg).

En een reisje naar een Waddeneiland, dat heeft ze ook wel gedaan.

Nog later kwamen de busreizen naar het buitenland, waar ze heel erg van heeft genoten. De eerste keer was ca. 1950, toen ze zomaar in haar eentje een uitstapje van 3 dagen naar Duitsland boekte. Daarna had ze de smaak echt te pakken, en heeft veel meer reizen gemaakt. Halverwege de jaren '70 begon ze met een jaarlijkse reis naar Zwitserland, en deed een reisvriendin op waarmee ze nog wel tot begin jaren '90 is blijven vakantie vieren.

Terug naar de chronologische lijn: haar zus was kort na de oorlog getrouwd met een man uit Soest, en met hem in Lage Vuursche gaan wonen. Haar ouders hadden ongeveer in diezelfde tijd de kruidenierszaak

opgedoekt, omdat ook de jongste zoon inmiddels op eigen benen stond en geen interesse had in overname van de zaak (hij heeft altijd in administratieve en coördinerende functies gewerkt). De winkelruimte is nog een tijdje verpacht geweest aan een melkboer, maar dat heeft niet lang geduurd. De data daarvan weet ze niet meer. Het grote huis werd daarna verbouwd, en haar broer kwam met zijn vrouw in het voorhuis wonen (waarin de voormalige winkel gevestigd was geweest), haar ouders en zichzelf bewoonden het achterhuis.

Haar broer kreeg later drie kinderen, en omdat ze allemaal bij elkaar woonden heeft ze die mede opgevoed en zijn ze erg "eigen". De trouwfoto's van die kinderen, en de foto van het zoontje (haar achterneefje) van een van hen, hangen dan ook op een ereplaats van haar woonkamer. Inmiddels leven haar ouders natuurlijk al heel lang niet meer, en ook haar broer is al een tijd geleden overleden. Zij zelf woont nog steeds in het achterhuis met uitzicht op de diepe achtertuin, en het voorhuis is verhuurd aan meerdere gebruikers.

Juffrouw van Overeem heeft tot haar 60e gewerkt, en kon toen na 38 werkzame jaren met vervroegd pensioen in 1972. Dat was maar goed ook, want haar rug begon dienst te weigeren. Bij hoeveel gezinnen heeft u in al die jaren wel niet gekraamd, wilde uw nieuwsgierige redactrice weten? Helaas, ze heeft het ooit heel precies op papier gehad maar is die papieren kwijt. Wat jammer! Wat had haar werkarchief een pareltje kunnen zijn in het historisch archief van Den Dolder!

Juffrouw Van Overeem heeft inmiddels de respectabele leeftijd van 88 jaar bereikt. Ze maakt echter geen erg bejaarde indruk. Natuurlijk loopt ze niet meer zo kwiek als vroeger, maar haar spreektrant en haar gespreksthema's duiden op een onverminderde interesse in de wereld van nu, en in de mensen die ze nu om zich heen heeft. Ze houdt bijv. graag de actualiteit bij, ook door elke week te kijken naar "Binnenhof". We hopen dat haar glasheldere geest nog lang aanwezig blijft, en dat wij nog eens bij haar kunnen buurten voor wellicht nog meer herinneringen tussen het bespreken van meer actuele thema's door.

Mieke van der Ploeg.

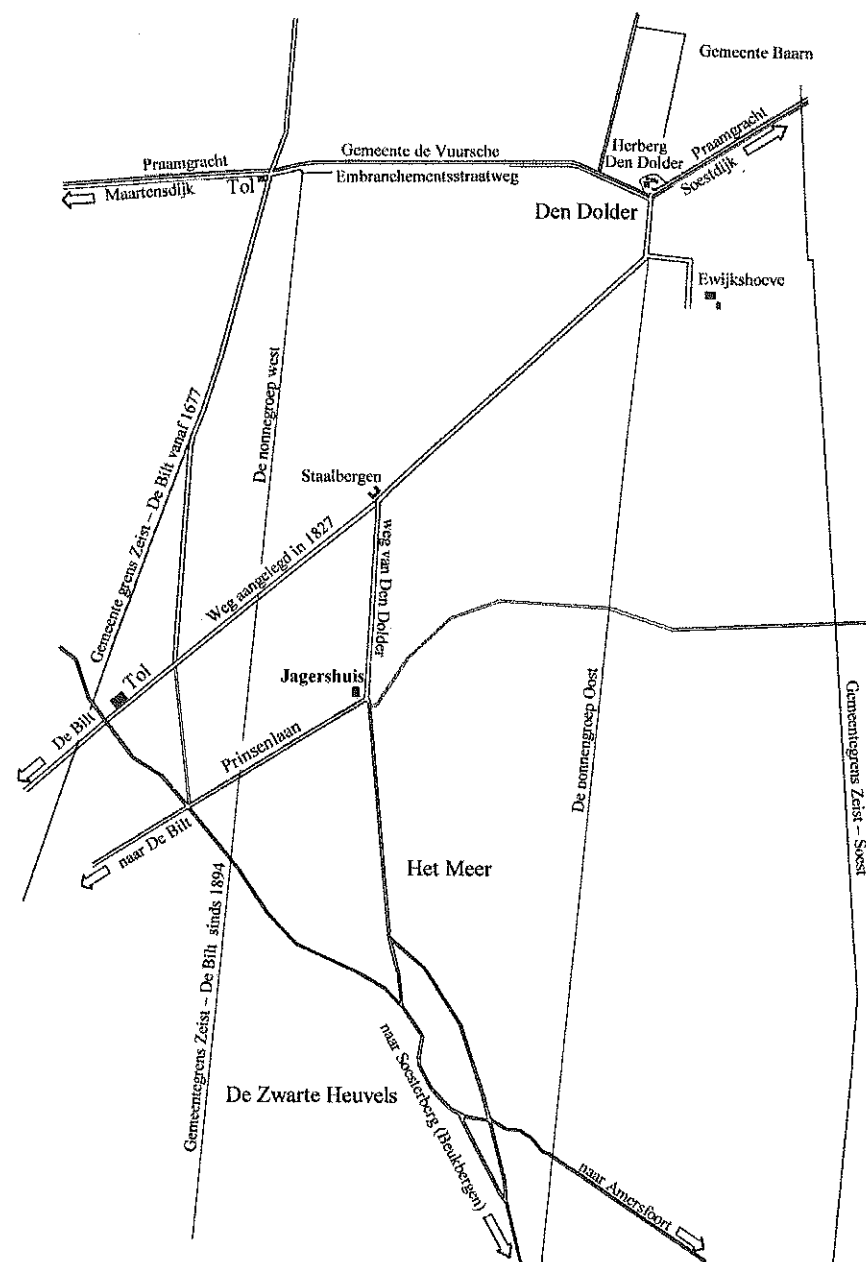


## De wegen in het oude Den Dolder.

Bij de brug in het oude Den Dolder kwam in het begin van de 19e eeuw, de weg van Maartensdijk naar Soestdijk uit op de weg van De Bilt naar Soestdijk. De weg van Utrecht via Maartensdijk naar Soestdijk werd toen als de kortste route beschouwd. De huidige Dolderseweg was er toen nog niet. Wel was er een weg vanaf huize Staalbergen naar het zuiden maar deze sloot aan op de Beukbergerlaan die nabij Soesterberg uitkwam op de weg van De Bilt naar Amersfoort. De Dolderseweg werd in 1860 aangelegd, daarover later meer. De weg van Den Dolder naar De Bilt volgde toen een gedeelte van dezelfde weg als heden tot aan huize Staalbergen. Hier ging men linksaf, dus richting Soesterberg, en na ongeveer 600 meter (waar het witte huisje staat, dat op oude kaarten het Jagershuis wordt genoemd) weer rechtsaf de Prinsenlaan in, die doorliep tot De Bilt. Het weggedeelte vanaf Huize Staalbergen richting De Bilt werd in de jaren 1826 en 1827 aangelegd over een grote heidevlakte. Eind 19e eeuw werd aan deze weg een tolhuis geplaatst. Het werd dan ook "de tol op de heide" genoemd. Daar vlakbij werd later de uitspanning van Gert Verhoef gevestigd. In het zelfde pand is nu restaurant "De Kuuk" ondergebracht.



*De brug in Den Dolder nabij het Prins Hendriksoord omstreeks 1924.  
Komende van de richting De Bilt gaat u linksaf naar Hilversum en Maartensdijk  
en over de brug rechtsaf naar Soestdijk.*



*Kaart samengesteld uit kaarten van verschillende jaartallen.*

Deze tol had in vergelijking met andere tollën in de provincie nog een redelijke opbrengst. De wegen waren ook toen al een zorg voor de eigenaren van de weg. In het begin van de 19e eeuw waren het meestal zandwegen, maar aan het eind van die eeuw werd er vaak een laag grind op aangebracht. De tolgelden waren vaak niet toereikend om de schade aan het wegdek te kunnen herstellen. De tolgaarder moest er ook nog van leven, hoewel die meestal voor niets woonde en een grote groentetuin had om in zijn eigen levensonderhoud te kunnen voorzien. Ook waren de wegen een zorg voor de Waterstaat van Utrecht. Door de Waterstaat werden de wegen regelmatig gecontroleerd op kuilen en gaten, die ontstaan waren door het verkeer met paard en wagen. De eigenaren van de weg kregen dan opdracht de schade zo snel mogelijk te herstellen. Zoals we nu regels kennen voor het verkeer, zo had men vroeger vaak regels voor het gebruik van een weg. Deze regels waren bedoeld om schade aan de weg zoveel mogelijk te beperken. Overtredingen werden veelal bestraft met een forse boete. De weg van De Bilt naar Soestdijk kende zo'n Reglement. Een paar artikelen van dit reglement uit 1844 zijn hieronder weergegeven. Het eerste artikel luidde als volgt:

*"Geene wagens of karren, meer dan twaalf honderd vijftig ponden nederlandsch geladen hebbende, zullen den gemelden straatweg mogen passerēn."*

Als de tolgaarder dacht dat een wagen te zwaar beladen was, dan werd de wagen gelost en de vracht gewogen. Bleek tijdens het wegen dat de vracht inderdaad te zwaar was, dan werd de voerman een boete opgelegd van *"vijftig guldens"* ongeacht de hoogte van het overgewicht. De helft van dat bedrag mocht de tolgaarder zelf houden, de andere helft was bestemd voor de eigenaar van de weg. Maar o wee, was het gewicht van de vracht na het wegen lager dan twaalfhonderd en vijftig ponden, dan moest de tolgaarder voor het oponthoud een schadevergoeding van drie gulden betalen aan de voerman uit *"hunne privé beurs."* Om dat risico niet te lopen zal de tolgaarder waarschijnlijk heel wat wagens met een twijfelachtig gewicht hebben door gelaten. Ook de boeren die hun land langs die weg hadden liggen, moesten bij het bewerken van het land, goed oppassen dat ze geen schade brachten aan de weg. Opvallend daarbij is dat men in dit reglement niet spreekt van "bermen" langs de weg maar van "bernen". Het is dus geen typefout.

*"De bernen op zijde van den weg op twee ellen, acht palmen en drie*

*duimen berekend wordende, zoo zullen de landlieden op die streken waar de weg van het bouwland met geen sloot is afgescheiden, met het ploegen van het bouwland twee ellen, acht palmen en drie duimen van den straatweg moeten afblijven, zulks op eene boete van zes guldens, voor iedere keer behalve herstelling der gedane schade.*

*Wanneer twee rijtuigen elkander op den weg tegen komen, zullen beide zonder op het getal der wielen of paarden acht te slaan, van de hand moeten uithalen, ieder voor den helft des wegs, en zullen allen wagens met ezels of honden bspannen, gehouden zijn bij het tegenkomen van andere rijtuigen, van den straatweg afterijden en op de bernen te gaan staan, zoo de voerlieden van deze wagens bemerken dat de paarden bang voor denzelve zijn; zijnde zij in allen geval gehouden bij tijds en behoorlijk uithalen, ook zullen nooit deze wagens op den straatweg mogen staan, zonder dat derzelfde van een geleider vergezeld zijn.*

*Twee of meer rijtuigen achter elkander rijdende zullen niet in hetzelfde spoor of slag mogen rijden, maar ieder een ander slag of spoor moeten maken.*

*Bij aldien het eene rijtuig harder als het andere verkiest te rijden, zal het voorrijdende verplicht zijn, daartoe van de hand voor hetzelfde plaats te maken."*

Dit laatste artikel wil dus zeggen dat wanneer u ingehaald wordt, u de inhaler vrij baan moet geven. Kunt u zich dat voorstellen op de hedendaagse autosnelweg of staande in een file?

Smalle wielen ploegen dieper in het wegdek dan brede, daarom werden ook regels gesteld aan de breedte van de velgen.

*"De vellingen der wielen van de zoogenaamde Hessenkarren, welke van den voorzegden straatweg gebruik willen maken, zullen eene breedte van ten minsten dertien duimen nederlandsch moeten hebben, met geen uitstekende kopnagels, maar ingezonken klinknagels moeten zijn voorzien, het een en ander op verbeurte van vijftig guldens, voor elke reize dat zij zonder aan deze bepaling te voldoen op den straatweg zullen komen."*

Automobilisten proberen heden ten dage nog al eens een file of straks mogelijk een tol te omzeilen door gebruik te maken van sluiproutes. Dat deed men vroeger waarschijnlijk ook al, vandaar het volgende artikel:

*"Die de tollën ontrijdt verbeurt elke keer vijftig maal den verschuldigten*



*tol, ten behoeve der kas van den straatweg en zulks ingevolge het besluit van ZIJNE MAJESTEIT, dato 16 Maart 1816, no. 27."*

De hoogte van de boete is waarschijnlijk bedacht om zo het onderhoud te kunnen betalen. De tolleren aan de wegen brachten meestal niet voldoende op, om deze wegen redelijk te kunnen onderhouden, dus kwam het tekort voor rekening van de eigenaren van de weg. De tol aan de weg van Den Dolder naar Maartensdijk, de Embranchementsstraatweg (wordt nu Embranchementsweg genoemd) stond aan de kruising bij de Vuursche Steeg, op het grondgebied van De Bilt. Als tolgaarder woonde daar de familie Kuus. In de volksmond werd het dan ook "de tol van Kuus" genoemd. Het was een dubbele tol. Eén hek stond over de Embranchementsstraatweg en de ander over de Vuursche Steeg. De pacht die de familie Kuus moest betalen, werd in 1887 verhoogd naar f 300,00 per jaar. Van de tolopbrengst zijn geen gegevens bekend, maar waren natuurlijk hoger dan de pachtsom. Het is waarschijnlijk een moeilijk bestaan geweest voor de tolgaarder als u bedenkt wat toen de toltarieven waren. Voor een bespannen wagen met één paard betaalde men 7½ cent en voor ieder paard



*Het Tolhuis aan de Embranchementsstraatweg op de hoek met de Vuursche Steeg omstreeks 1900. Mevrouw Kuus, de tolgaardster staat bij het hek.*

meer ook 7½ cent en voor een aangespannen ezel of muilezel 5 cent. Wandelaars en fietsers hoefden niets te betalen. Als bijverdienste had de familie Kuus een stalletje geplaatst aan de Embranchementsstraatweg tegenover het tolhuisje. Daar werden drank, snoep en tabakswaaren verkocht.

De Commissaris Thesaurier (penningmeester) van deze weg, Nicolaas Laurens Burman Eijck toe Zuijlichem, sloot de jaarlijkse boekhouding bijna ieder jaar af met een negatief saldo. Het gevolg was dat het onderhoud aan de weg maar werd uitgesteld. Zo schreven Gedeputeerde Staten van Utrecht op 20 augustus 1891 aan de eigenaren van de weg, Jhr. P.J. Bosch van Drakestein en Burman N.L. Eijck toe Zuijlichem, dat er onvoldoende onderhoud aan de weg werd gedaan: *"dat het onderhoud ruimer middelen vordert dan de tolopbrengst oplevert, zoodat wanneer in het ontbrekende niet wordt voorzien, de weg eerlang langzamerhand in onbruikbaren staat zal vervallen"*.

Op 22 augustus 1892 stelde Gedeputeerde Staten voor, dat bij een publieke verpachting de pachtsom hoger dan f 300,00 per jaar zou kunnen worden. De eigenaren waren van mening dat een hogere pachtsom er niet inzate en dat deze door publieke verpachting ook niet hoger zou worden. De eigenaren van de weg stelden Gedeputeerde Staten daarom het volgende voor:

*"dat maatregelen worden beraamd, die er toe zullen kunnen leiden dat, hetzij de Provincie, hetzij de betrokken gemeenten den weg in beheer en onderhoud overnemen, of wel door geldelijke bijdragen in de benodigde voorzien, daar concessio- nariissen vermoedelijk niet genegen zullen worden bevonden die uit hunne particuliere fondsen jaarlijks aanteenvullen"*.

Zo sukkelde het nog jaren en jaren verder tot Gedeputeerde Staten van Utrecht het eindelijk nodig vonden dat er dringend iets aan het onderhoud moest worden gedaan. Zij besluiten de belanghebbende gemeenten aan te schrijven, om te vernemen in hoeverre zij genegen zijn deze weg in onderhoud over te nemen. Als antwoord schrijft de gemeente Zeist op 20 augustus 1913:

*"In antwoord op nevenvermeld schrijven, hebben wij de eer U EdelGroot Achtbaren te berichten, dat de Gemeenteraad in zijne den 18e dezer gehouden vergadering, zich bereid heeft verklaard den Embranchementstraatweg Den Dolder - Maartensdijk, voor zoover binnen deze gemeente gelegen, in onderhoud voor de gemeente over te nemen, onder de volgende voorwaarden:*

*"1e. De eigenaren van de Embranchementstraatweg dragen aan de gemeente de Bilt en Zeist, ieder afzonderlijk, het gedeelte van den weg met zijne bermen, voor zoover dat die in die gemeente ligt, kosteloos, vrij van lasten en erfdiensbaarheden, in eigendom over, benevens, tegen den te taxeerenden prijs, de bomen, welke op die bermen staan;*

*2e. De eigenaren van den Embranchementstraatweg storten, bij de overdracht van den weg hetzij in de gemeentekas van de Bilt of van Zeist het bedrag, hetwelk benodigd is voor den aanleg van een nieuwe straatweg of een nieuwen grindweg, onder conditie dat wanneer mocht blijken, dat de aanlegkosten minder bedragen, dan de raming was, het restant geresitueerd wordt en wanneer mocht blijken dat die kosten hooger dan de raming zijn, genoemde eigenaren binnen eene maand na aanschrijving van Burgemeester en Wethouders het tekort zullen bijpassen;*

*3e. De gemeente in wier kas de aanlegkosten gestort worden, legt den nieuwen weg aan;*

*4e. De eigenaren voornoemd, storten bij de overdracht van den weg in de gemeentekassen van de Bilt en Zeist nog nader te bepalen bedragen voor het jaarlijksch onderhoud van den weg door elke der gemeenten;*

*5e. Vanaf de overdracht van den weg zal noch door genoemde eigenaren, noch door de gemeenten de Bilt en Zeist en hare recht verkrijgenden op dien weg tol geheven worden."*

Na een uitvoerige briefwisseling tussen Gedeputeerde Staten, diverse gemeenten en eigenaren van de weg werd uiteindelijk in 1915 het volgende besloten:

De Embranchementstraatweg wordt als grindweg aangelegd waarbij het Rijk en de Provincie een gelijk deel bijdragen. Het onderhoud wordt door de gemeenten Zeist en de Bilt uitgevoerd voor zover de weg binnen hun gemeente ligt. Van de eigenaren van de weg wordt geen bijdrage gevraagd.

De gemeenten Soest en Baarn dragen ieder f 100,00 per jaar bij in de onderhoudskosten. Zo is er tussen het Rijk, de Provincie en de verschillende gemeenten een redelijke oplossing gevonden.

Harm Sok

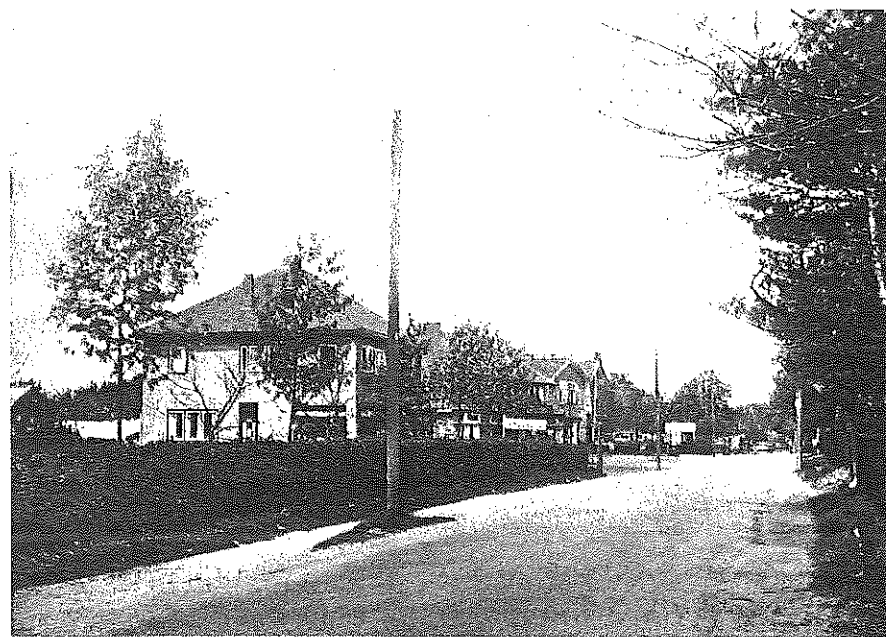
Bronnen: Rijksarchief Utrecht nr. R79-5360, 228-298+598+812

## Uit de annalen van de Dolderse Middenstandsvereniging (4).

Op de jaarvergadering van 20 februari 1941 komt duidelijk naar voren hoezeer de oorlogstoestand op zakelijk en persoonlijk niveau ingrijpt:

*"Om ongeveer half negen opende de Voorzitter de verg. met een woord van welkom en beste wenschen in zaken en gezin in 1941 en memoreerde het voorgevallene in het afgelopen jaar, wat betreft oorlog en overgave van ons land de moeilijkheden daaruit voortvloeiende voor de middenst. zaken en wekte de leden op hun beste beentje voor te zetten en moedig voorwaarts te gaan..."*

*De heer Vunderink neemt zijn woorden op een vorige vergadering gesproken terug, om reden dat hij de oorlogsverwoestingen gezien heeft, en gevoeld heeft, dat daar geholpen moest worden."*



*Dolderscheweg omstreeks 1938. Op de voorgrond staat de electrazaak van de heer Hol thans makelaardij Kooy.*

Ook wordt stilgestaan bij de "gewone" dingen:

*"Er waren twee ingekomen stukken, een van de familie Tijsma, als dankbetuiging voor de getoonde belangstelling bij het overlijden van hun Man en Vader..."*

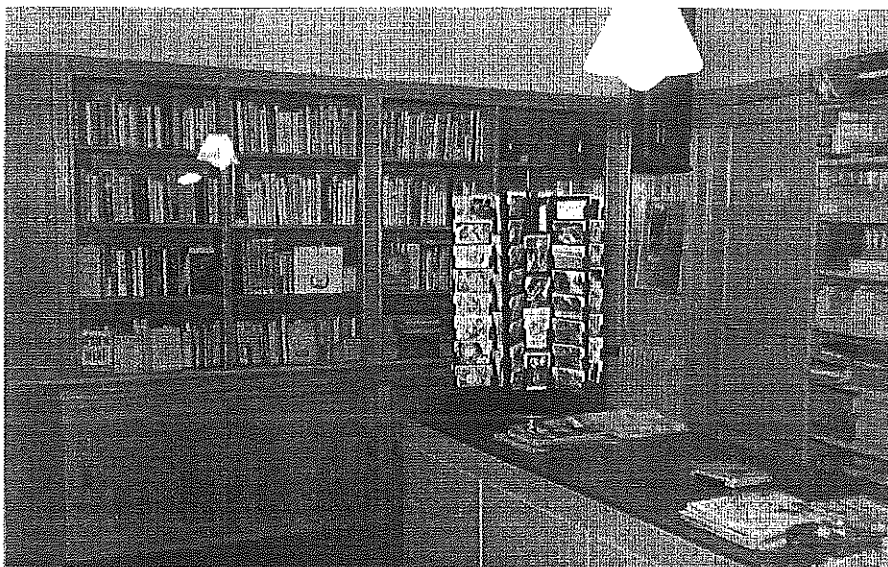
*Bij de pauze werden de aanwezigen verrast met een gratis consumptie en pittige sigaar...*

*Daarna kreeg de minister (?) van financiën de heer Lith het woord, daar die met een prachtig overschot werkte, was het een ander geluid dan andere jaren toen er steeds een tekort was."*

De vergadering van 17 september 1941 blijkt de laatste te zijn, die in de oorlogsjaren wordt gehouden. Een reden daarvoor wordt niet gegeven; althans de notulen maken daar geen melding van. Veel behaftenswaardige zaken komen niet ter tafel:

*"De bespreking der winkelsluiting kon van de agenda afgevoerd worden, daar de sluiting intusschen wettelijk geregeld was, namelijk in de week, om 6 uur en Zaterdags om 7 uur..."*

*Verzoek van de distributiedienst om hun zittingsuren in de namiddag*



*De winkel van boekhandel Vlastra.*

*te zetten werd na eenige bespreking afgevoerd. Daar dit toch niet mogelijk is, daar alles 's avonds nog verzonden moet worden naar het Centraal distr. Kantoor in Den Haag. Afgesproken werd degene, die haast heeft voorrang te verlenen.*

*Bij de rondvraag bracht de voorzitter naar voren om gezamenlijk op reis te gaan, wat met applaus werd begroet. Verschillende plannen werden gemaakt en reiskosten, eerst naar Valkenburg, reiskosten te hoog. Toen naar Alkmaar, per trein naar A' dam en verder per boot. De heeren Van Brummelen en Hiensch werden verzocht de commissie voor uitstapjes op zich te nemen, wat door hun werd aanvaard: hoewel de tijd zeer kort is om in tien dagen alles geregeld te hebben, zullen we hopen dat genoemde heeren het voor elkaar zullen krijgen, zoodat we op 27 september onze eerste reis als Doldersche middenstanders zullen kunnen aanvaarden."*

Hoewel de vergadering van september 1941 de laatste van de oorlogsjaren is, wordt het jaarverslag wel geschreven. De toonzetting wordt duidelijk dramatisch, wanneer er wordt verwezen naar de oorlogsomstandigheden; evenwel probeert men het gewone leven doorgang te laten vinden, zo goed en zo kwaad als dat gaat:

*Wederom is er een jaar achter ons. Onze hoop op een einde der vijandelijkheden welke verschillende landen voerden, is niet verwezenlijkt. In de maand December zijn nog meer landen naar de wapens gaan grijpen, ook ons mooie Oost Indie, wat voor ons van zooveel waarde is, is in deze worsteling betrokken. Thans kunnen we rekenen, dat op het oogenblik een Wereld oorlog aan de gang is, als nooit tevoren. Laten we hopen dat 1942 de Vrede brengen zal waar we zoo vurig naar verlangen. Het zakenleven is dit jaar nog moeilijker geworden. Vele artikelen zijn uit onze zaken verdwenen of door surrogaten vervangen. Verschillende artikelen moeten tegen vastgestelde prijzen afgeleverd worden, waarvan de meeste zoo weinig winst geven, dat het heel moeilijk voor die zaken is daar precies de hand aan te houden, willen ze blijven bestaan. Onze voorraden slinken onrustbarend. Daar er toch altijd verschillende bonnen zoek raken of niet afgegeven worden. Zoodat elke distributieperiode wat zoekgeraakt is. Laten we hopen dat alles nog zoon beetje op zijn pootjes blijft, zoodat we toch nog onze boterham kunnen verdienen..."*

*Onze vereeniging is op 27 september op reis geweest. Hoewel het plan was naar Alkmaar te gaan, maar daar de boot in de maand Sept. daar niet meer naar toe vaart, is de reis geweest naar Velzen IJmuiden en Wijk aan Zee. Op de terugweg een goed verzorgd diner in de American Lunchroom, Kalverstraat, A' dam.*



*De middenstandsvereniging bij het Centraal Station Amsterdam.*

V.l.n.r.

Op de rand Mevr. Veldhuizen.

Mevr. Hardeman.

Hr. Veldhuizen van de slagerij (daarboven).

Dan een paar onbekende reizigers.

Hr. Pater van de brandstoffenhandel (kijkt achterom)

Mevr. Vlastra.

Hr. Hol van de electrazaak tussen twee dames.

Mevr. Hol.

Hr. Schoonhoven van de brandstoffenhandel (met bolhoed).

Hr. Valken van de groente- en fruitzaak.

Hr. Brinkhuis van de melkhandel.

De foto is gemaakt door de heer Vlastra.

*Hoewel dit reisplan uit de grond gestampt is, mag het als wel ge slaagd heeten. Want elkeen kwam voldaan thuis met de hoop op een spoedige herhaling.*

*Op 10 december kwamen we weer gezellig bijeen in de serre van de Heer Vunderink. Door de prettig en spontane medewerking van onze leden kon deze avond zoo succesvol verlopen. Daar het jammer genoeg hier niet de plaats is alles te noemen, wat we te zien en te horen en te eten en drinken kregen, hopen we later in betere tijden er op terug te komen en het te kunnen vastleggen, zoodat we het nooit kunnen vergeten. Toch wil ik nog een paar namen noemen, die kosten en moeite hebben opgeofferd, dat zijn mevrouw en mijnheer Vunderink, zonder diens medewerking had deze avond niet zoo mooi kunnen slagen en we brengen hun van deze plaats onze hartelijke dank...*

*Op 13 October hebben wij ons 5 jarig bestaan herdacht, maar aangezien de tijdsomstandigheden nu niet van dien aard waren, heeft het bestuur gemeend ons eerste lustrum maar ongemerkt te laten*



*De drogisterij van de familie Tijsma in 1924.*

*Drie generaties van de familie poseren voor het pand.*

laten passeeren, hopende ons 2e lustrum waardig te kunnen vieren. Een verzoek om gelegenheid te krijgen tot herijken wordt afgewezen omreden dat er minstens 80 deelnemers moeten zijn. Hopende dat het ingetredenjaar 1942 ons de Vrede mogen brengen, die wij vurig wenschen, eindig ik dit jaar verslag."

Eerst ruim 4 jaar later vindt de eerste vergadering na de oorlog plaats:

*Vergadering op Woensdag  
17 Juli 1946 8.30  
in Hotel Hiensch*



*De vergaderruimte in Hotel Hiensch.*

"Deze vergadering werd door het bestuur bijeengeroepen na een stilstand van ong. 4 jaren daar de middenst. ver. En bonden door maatregelen van de bezetter ontbonden werden en verplicht waren hun gelden en boeken op te zenden door de heeren Lith als penningm. En Hiensch als sec. niet is voldaan en goed afgelopen is. Veel is er voorgevallen in die afgelopen jaren, maar daarover meer in ons jaarverslag.

Precies half negen opent de voorzitter de heer Hardeman de verg. en heet allen welkom en herdenkt de moeilijke jaren die achter ons liggen en mag om te feliciteeren dat niemand van de zakenmensen en huisgenooten eenig letzel bij de zwaren bombardementen en beschietingen is overkomen, hoewel er veel materielen schade aan verschillende panden is toegebracht hoopte hij dat dit alles weer terecht zou komen.

Ons mede bestuurslid den Heer Brinkhuis is ons door den dood ontvallen, wat door den Voorz. herdacht is. "

Vervolgens gaat men weer over tot de orde van de dag:

"Het bestuur trad in zijn geheel af. De voorzitter Hardeman stelde zich niet meer herkiesbaar...

Bij een herstemming verkreeg de heer W.Tijmsa de meeste stemmen, maar bedankte, bij een volgende stemming verkreeg den Heer E. Oudenes de meerderheid.

Allen heeren namen hun benoeming aan, zoodat het bestuur uit de volgende heeren bestaat:

E. van Brummelen Voorzitter

H.H. Hiensch sec

B. Lith penningm.

G. van Wijk commisc

Voorstel. Woensdags na 1 uur en tusschen de middag van half een tot half twee te sluiten werd aangenomen.

Contributie werd vastgesteld op f 10 per jaar, ineens te voldoen.

Uitgaanskas f 10 per jaar.



*Een dag uitgaan nog in 1946 werd toegejuicht als commissie.  
Om dat te regelen werd de heeren v Brummelen, Tijsma en Hiensch  
aangezocht, die zich hiervoor beschikbaar stelden, wat voor genoemde  
heeren werd aangenomen.*

*Den heer Hiensch nam hierover nog even het woord en deelde de verg.  
mede dat de commissie zich het recht toeëigende om geheel zelfstandig  
een reisje voor te bereiden zonder daar de leden in te kennen en een  
reisplan kant en klaar voor te leggen en als volgt te doen.  
Daar gaan we heen per autobus, trein of boot. Dat is ongeveer de kost-  
prijs. Die dag gaan we en zoo laat en dat moet meegenomen worden.  
Om te voorkomen dat we moeilijk tot een besluit kunnen komen.*

*Den Heer Hardeman verlaat thans de verg. wegens andere werkzaam-  
heden en wordt door den heer Hiensch bij het afscheid als voorzitter  
bedankt voor al hetgeen hij als voorzitter al die jaren voor de middens.  
Verg. heeft gedaan.*

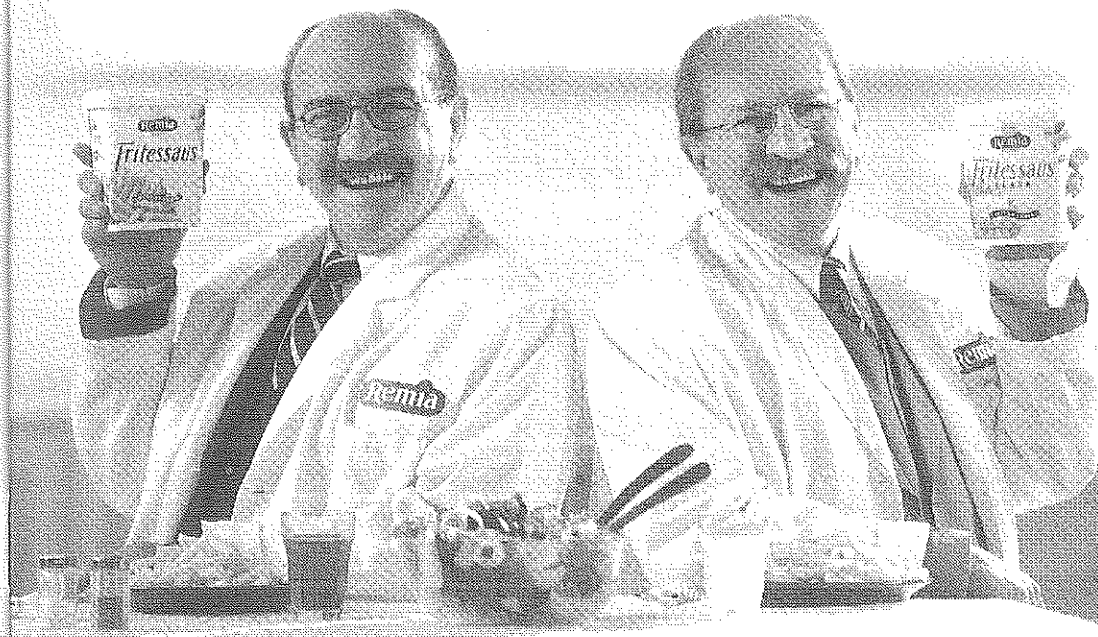
*De heer Hiensch nam de leiding thans over en bracht het 10 jarig  
bestaan ter tafel. Een commissie werd hiervoor benoemd.  
De volgende heeren namen dit op zich. Gort, Stolp en Tijsma.  
Het was ondertusschen al laat geworden en ondergeteekende sloot deze  
aangename verg."*

*De Voorzitter De heer  
Brummelen*

Vrij summier wordt in deze notulen ingegaan op de gebeurtenissen van de oorlogsjaren. Mogelijk had de notulist er moeite mee een en ander te verwoorden, zo kort na de bevrijding.

Rob Haars.

# Remia Den Dolder Sauzenstad



**Remia**  
maakt dat het smaakt

## De gezelligste tafel van Nederland